

บทที่ 2

ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากนิติบุคคล

ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ถูกทำลายลงอย่างมาก โดยสาเหตุเกิดจากภัยธรรมชาติและผลกระทบของมนุษย์ ในส่วนที่เกิดจากภัยธรรมชาตินั้นเป็นความเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติเอง เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด หรือการเกิดคลื่นยักษ์ที่เรียกว่า "สึนามิ" แต่ในส่วนที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์นั้นมีมากมายหลายประการไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตรงหรือโดยอ้อมซึ่งจะเห็นได้จากอดีตที่ผ่านมาว่าผลจากการการกระทำของมนุษย์นั้นได้ส่งผลกระทบต่อโลกอย่างมาก จนทำให้เกิดสภาวะโลกร้อนที่กำลังคุกคามมนุษยชาติอยู่ในปัจจุบัน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเริ่มมีความรุนแรงมากขึ้นนับตั้งแต่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา และประเทศไทยก็รับเอาการพัฒนาประเทศโดยอาศัยการประกอบอุตสาหกรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้มีการประกอบกิจการโดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ขาดความรับผิดชอบและจิตสำนึกต่อสังคม ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการประกอบกิจการ ทั้งโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือไม่ก็ทำตามจนทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงทุกขณะจนกลายเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทยที่กระทบต่อเศรษฐกิจ และสุขภาพอนามัยของประชาชน

การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่วนมากมักเกิดจากคนในสังคมจนกลายเป็นมลพิษ ผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษต่าง ๆ นั้น มีทั้งบุคคลที่เป็นประชาชนโดยทั่วไป หรือที่เรียกว่าบุคคลธรรมดา และกลุ่มบุคคลที่มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล โดยกลุ่มแรกจะก่อมลพิษจากการใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อาทิเช่น การขับรถที่ต้องมีการเผาผลาญเชื้อเพลิงทำให้เกิดคาร์บอนมอนอกไซด์ในอากาศ หรือการใช้น้ำในการทำ ความสะอาดสิ่งของต่าง ๆ อันเป็นเรื่องปกติ ที่ จะเห็นได้ว่าไม่มีความรุนแรงมากนัก แต่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยนิติบุคคลเช่น โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผู้ประกอบการเพื่อแสวงหาผลกำไรแก่ตนเอง เป็นผู้ก่อมลพิษรายใหญ่ ที่ สร้างความเสียหายอย่างมหึมาต่อสิ่งแวดล้อม เพราะลักษณะการประกอบกิจการของตน มีการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติมาก ประกอบกับการดำเนินกิจการได้ใช้สารเคมีซึ่งเป็นภัยต่อทรัพยากรธรรมชาติสูง ไม่ ว่าจะเป็นประกอบการเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม ซึ่งมีการใช้สารเคมีเข้ามาแทนที่การผลิตแบบ ดั้งเดิมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบธรรมชาติ อีกทั้งการผลิตที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าทำให้ผู้ประกอบการ มุ่งแต่กำไรของตน จนลืมคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสังคม

ในกิจการด้านเกษตรกรรมนั้น ปัญหาที่พบบ่อยและมีความรุนแรงจนถึงขั้นเกิดความขัดแย้งกับประชาชนที่อยู่อาศัยโดยรอบสามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีปุ๋ยคูล์ เช่น ฟาร์มเลี้ยงไก่ และฟาร์มเลี้ยงสุกร ซึ่งมักจะเกิดปัญหาจากมูลสัตว์ ทั้งในเรื่องของกลิ่นเหม็น และการกำจัดสิ่งปฏิกูลที่มาจากสัตว์ ก่อให้เกิดมลพิษทางกลิ่น และมลพิษจากของเสีย และผู้ประกอบการมักจะละเลยสิ่งเหล่านี้จนกลายเป็นปัญหากับชุมชน และยังผิดกฎหมายอีกด้วย กรณีที่สอง คือ การทำการเกษตร เช่น การทำไร่ ทำนา และทำสวน ซึ่งปัจจุบันหันมาใช้สารเคมีในการผลิตมากขึ้น จนอาจเรียกได้ว่ามีการนำสารเคมีมาใช้ในการผลิตอย่างฟุ่มเฟือย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช และปุ๋ยเคมีต่างๆ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างมาก เพราะการใช้สารเคมีเหล่านี้ทำให้เกิดสารพิษตกค้างทั้งในดิน น้ำ และอากาศ ทั้งยังเกิดการฟุ้งกระจายของสารเคมี ทำให้เกิดมลพิษทางดิน ทางน้ำ และทางอากาศ กรณีที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือ กรณีน้ำเน่าเสียจากการทำนา เพราะชาวนาในปัจจุบันใช้ยาปราบศัตรูพืชมากเกินไปนั่นเอง

ส่วนการประกอบอุตสาหกรรมนั้น อาจจะได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่ใหญ่ที่สุดก็ได้ เพราะในการประกอบกิจการอุตสาหกรรมแต่ละประเภทล้วนแต่มีสารเคมีเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต ทำให้เกิดมลพิษเนื่องมาจากกระบวนการผลิต รวมไปถึงกากของเสียจากการผลิต ที่อยู่ในรูปของขยะพิษด้วย ทั้งยังมีระดับความรุนแรงสูง ดังที่ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องทั้งในอดีต และปัจจุบัน ซึ่งแต่ละกรณีก็ทำให้เกิดความเสียหายอย่างกว้างขวาง และยากต่อการเยียวยา รัฐต้องใช้งบประมาณมหาศาลในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชน กรณีล่าสุดที่เกิดขึ้นได้แก่กรณี แม่น้ำตปี่เน่าเสียเนื่องจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานสกัดปาล์มน้ำมัน ไทยอินโ ด ปาล์มออยล์ และแม่น้ำเจ้าพระยาเน่าเสียเนื่องจากเรือบรรทุกน้ำตาลทรายของบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งล่ม จากเหตุการณ์เหล่านี้จะเห็นได้ว่าการก่อมลพิษของผู้ประกอบการที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลนั้นส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมสูงมาก และยังส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคมมากด้วยเช่นกัน แม้จะมีกฎหมายกำหนดให้การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติสารอันตราย พ.ศ.2535 หรือ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 เป็นต้น แต่ก็ไม่อาจแก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ เพราะ กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นยังมีข้อจำกัดในการลงโทษนิติบุคคลอยู่หลายประการ เนื่องจากนิติบุคคลไม่อาจรับโทษทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา และในขณะเดียวกันโทษที่สามารถนำมาใช้กับนิติบุคคลได้นั้นก็มีผลต่อนิติบุคคลน้อยมากเมื่อเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสังคมจากการกระทำของ

นิติบุคคล เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่กำลังศึกษาได้ดียิ่งขึ้นเราจึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า สิ่งแวดล้อมและปัญหาสิ่งแวดล้อมก่อนในอันดับแรก

2.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อม (Environment)

คำว่า "สิ่งแวดล้อม" (Environment) มีความหมายที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมไม่ว่าจะเป็นทางที่ดีหรือไม่ดีต่อมนุษย์ ส่วนกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้นิยามเอาไว้ว่าหมายถึง สิ่งต่างๆที่มีลักษณะในทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น¹ อันเป็นการนิยามตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 นอกจากนี้คำว่า "สิ่งแวดล้อม" ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่านได้ให้ความหมายเอาไว้ อาทิเช่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง สภาวะรอบตัวซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนเรา²

ศาสตราจารย์ ดร. เกษม จันทรแก้ว ได้นิยามว่าหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่เห็นด้วยตาและที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งที่ให้คุณและให้โทษ นอกจากนี้ยังมีคำนิยามที่ใช้ในกลุ่มนักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมให้ไว้ว่า "สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเรา"³

สิ่งแวดล้อมตามความหมายนี้หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุสิ่งของ กลุ่มสรรพสิ่งทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต อาทิ บ้านเรือน เสียง แสง บรรยากาศ แม่น้ำลำธาร พื้นดินภูเขา ป่าไม้ สัตว์ สภาพลมฟ้าอากาศ ปัจจัยทางชีวภาพอื่นๆ รวมทั้งกฎ กติกาของสังคม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่อยู่ใกล้ตัวและไกลตัวของมนุษย์

¹ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 35 มาตรา 4

² บัณฑิต จุลาสัยและอรพรรณ ศิริรัตน์พิริยะ, สภาวะแวดล้อมของเรา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 2.

³ เกษม จันทรแก้ว, การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545), หน้า 3.

เป็นทั้งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกสารทั่วไป ทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษต่อมนุษย์ หรือสิ่งแวดล้อมด้วย
กันเอง

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เคยกำหนดความหมายของคำว่า
สภาวะแวดล้อมไว้ว่า คือ ผลรวมของปรากฏการณ์ทั้งหลายอันเกิดอยู่โดยรอบ และมีอิทธิพลต่อความ
เป็นอยู่ชีวิต

นอกจากนี้ในส่วนของกฎหมายต่างประเทศ เช่น "The Canadian Environmental
Protection Act 1988 ซึ่งเป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศแคนาดาได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม
ว่า หมายถึง ส่วนประกอบของโลกและรวมถึง

- 1) อากาศ พื้นดินและน้ำ
- 2) บรรยากาศของโลกทุกชั้น
- 3) อินทรีย์และอนินทรีย์สารรวมทั้งสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย
- 4) ระบบทางธรรมชาติที่รวมส่วนประกอบในข้อ 1 ถึงข้อ 3

The Environmental Protection Act 1974 กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลีย
ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง "ทุกสิ่งที่อยู่ล้อมรอบมนุษย์ ไม่ว่าจะส่งผลกระทบต่อมนุษย์แต่
ละบุคคล หรือต่อกลุ่มชนที่รวมตัวกันในสังคมก็ตาม"

The Environmental Quality Act 1974 กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศมาเลเซีย ใ้
ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง "ปัจจัยทางกายภาพของสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ประกอบ
ไปด้วย ดิน น้ำ บรรยากาศ อากาศ เสียง กลิ่น รส และปัจจัยทางภาพของความสวยงาม"⁴

ในทางกฎหมายระหว่างประเทศก็มีการให้ความหมายของคำว่าสิ่งแวดล้อมเช่นกันโดยเรา
สามารถหาความหมายได้จากสนธิสัญญาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม แต่ในช่วงแรกๆนั้นยังไม่มีกรให้
ความหมายของคำว่าสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน อีกทั้งแนวความคิดในการให้คำจำกัดความของคำว่า
สิ่งแวดล้อมนี้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย โดยสนธิสัญญาในช่วงเริ่มแรกนั้นมักจะอ้างถึงคำว่า

⁴ สุณี๋ย มัลลิกะมาลย์, การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542), หน้า 1-4.

พืช (flora) และสัตว์ (fauna) มากกว่าคำว่าสิ่งแวดล้อม (environment)⁵ อย่างเช่น ในปฏิญญากรุงสตอกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ค.ศ.1972 (Stockholm Declaration on Human Environment, 1972) ซึ่งเป็นตราสารที่สำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ได้วางแนวความคิดและหลักการในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมเอาไว้ แม้ว่าจะไม่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสิ่งแวดล้อม แต่หลักการข้อที่ 2 ก็ได้อ้างถึงทรัพยากรทางธรรมชาติของโลกซึ่งรวมถึงอากาศ, น้ำ, พื้นดิน, พืชและสัตว์,... และระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติ นอกจากนี้ในอารัมภบทของปฏิญญากรุงสตอกโฮล์มยังกล่าวอย่างชัดเจนว่าสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรทางธรรมชาติควรจะถูกแยกจากสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ส่วนในกฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติ ค.ศ.1982 (World Charter for Nature, 1982) ก็ไม่ได้ให้คำจำกัดความของสิ่งแวดล้อมเช่นกันแต่ได้แสดงถึงความจำเป็นในการเอาใจใส่ต่อธรรมชาติผ่านทางหลักการซึ่งสามารถปรับใช้ได้ต่อชีวิตทุกชนิด, ถิ่นที่อยู่ของพืชและสัตว์, พื้นที่ทั้งหมดทั่วโลก, ระบบนิเวศวิทยา และทรัพยากรทางพื้นดิน, พื้นน้ำและบรรยากาศ⁶ นอกจากนี้ยังมีอนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมในทางทหารหรือในทางที่เป็นปรปักษ์อื่นใด ค.ศ. 1976 หรืออนุสัญญา ENMOD ที่ได้ให้คำนิยามของคำว่า "เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้อม (environmental modification techniques)" ไว้ในข้อ 2 ซึ่งคำว่า "สิ่งแวดล้อม" ตามอนุสัญญาดังกล่าวจึงมีความหมายครอบคลุมถึง โลก ซึ่งประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตพืชและสัตว์, เปลือกโลก, น้ำบริเวณพื้นผิวโลก, บรรยากาศของโลก, และอวกาศเหนือบรรยากาศโลกขึ้นไป⁷ และร่างอนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 5 ว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในกรณีที่มีข้อพิพาททางอาวุธ (Convention on the Protection of the Environment in Time of Armed Conflict : The Fifth Geneva Convention) ที่ได้จัดทำโดย the London School of Economics, กลุ่มกรีนพีซ (Greenpeace) และ the Centre for Defense Studies ในการประชุมรอบลอนดอน (the London Round Table Conference)⁸ เห็นว่าความเป็นมนุษย์นั้นเป็นส่วนทั้งหมดของสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 5 ว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในเวลาสงครามนี้ คำว่า "สิ่งแวดล้อม" ควรได้รับการจำกัดความ

⁵ Philippe Sands, *Principles of international environmental law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), p.15.

⁶ Ibid., pp. 16 – 17.

⁷ Article 2 of ENMOD Convention 1976

⁸ Nicholas G. Alexander, "Airstrikes and environmental damage : Can the United States be held liable for Operation Allied Force ?." *Colorado Journal of International Environment Law* (2000) [Online] Available from: <http://international.westlaw.com/welcome/WorldJournals> [2007, August 17]

ว่าหมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติรวมกับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ซึ่งการให้คำจำกัดความนี้จะเป็นการปกป้องคุณค่าทางมนุษยธรรมด้วย (humanitarian values)⁹

จากนิยามและความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจึงเห็นได้ว่าคำว่าสิ่งแวดล้อมมีความหมายที่กว้างขวางมาก และอาจเกิดปัญหาในการพิจารณาว่าคดีใดจึงจะถือว่าเป็นคดีสิ่งแวดล้อม เพราะหากหมายถึงคดีที่มีข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็จะมีการครอบคลุมไปในคดีต่างๆ มากมาย โดยไม่มีขอบเขตของคดีที่ชัดเจน เพราะเป็นการให้ความหมายที่กว้างจนเกินไป ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริง นอกจากความนิยามและความหมายของสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของการตรากฎหมายว่ามาจากแนวคิดที่จะอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และรัฐจำเป็นต้องแสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา จึงได้มีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือหรือมาตรการให้ความคุ้มครองและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น คดีสิ่งแวดล้อม จึงหมายถึง คดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ส่วนกฎหมายฉบับใดจะถือว่าเป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมบ้างจะต้องพิจารณาในรายละเอียดและเนื้อหาของกฎหมายแต่ละฉบับ โดยไม่พิจารณาถึงชื่อของกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว เพราะไม่อาจแบ่งแยกให้ชัดเจนได้ว่ากฎหมายในลักษณะใดเนกกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่ก็พอที่จะให้คำจำกัดความตามเจตนารมณ์ได้ว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อม (Environmental Law) คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเรื่องสาธารณสุขและธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น กฎหมายสิ่งแวดล้อมหรือกฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงมีจำนวนมาก และกระจายอยู่ตามพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ เนื่องจากกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยนั้นไม่ได้มีการรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ในรูปของประมวลกฎหมาย การป้องกันควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงกระจายอยู่ในกฎหมายต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติรักษาคลองปะปา พ.ศ. 2526 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 และพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.

⁹ Glen Plant, Environment protection and the law of war a ' Fifth Geneva convention on the protection of the environment in time of armed conflict ? (Great Britain: Biddles Ltd of Guildford and Kings Lynn, 1992), pp. 255 – 256 อ้างถึงใน ญาณภาค มันทาร์ตัน, "อาชญากรรมสงครามที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 27.

2535 เป็นต้น นอกจากกฎหมายที่เหล่านี้แล้วในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอยู่ด้วยเช่นกัน เช่น ความรับผิดในเรื่องละเมิด และเรื่องแดนกรรมสิทธิ์และการใช้กรรมสิทธิ์ หรือประมวลกฎหมายอาญาก็ได้บัญญัติถึงความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และลหุโทษ ส่วนในทางตำราต่างประเทศนั้น Gerd Winter ได้ให้ความหมายของกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างน่าสนใจและเข้าถึงแก่นแท้ของคำว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึงการวางกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยเข้าใจถึงโลกที่อยู่รอบตัวเราและธรรมชาติที่เราอาศัยอยู่¹⁰ เมื่อได้ขอบเขตของคำว่าสิ่งแวดล้อม และคดีสิ่งแวดล้อมแล้วก็จะทำให้เราสามารถพิจารณาในประเด็นที่ศึกษาได้ชัดเจนขึ้นต่อไป

2.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อม

สืบเนื่องมาจากคำว่า "สิ่งแวดล้อม" นั้นมีความหมายค่อนข้างกว้าง ดังนั้นปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาทุกประเภทที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งสามารถให้ความหมายได้ว่าหมายถึงปัญหาที่เกิดจากความเสื่อมโทรมทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ทั้งในทางกายภาพ ชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม โดยมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์หรือจากธรรมชาติ อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะดั้งเดิมของธรรมชาติจนทำให้สภาวะตามธรรมชาติหรือระบบนิเวศน์เปลี่ยนแปลงและเสียความสมดุลไป เพราะเกินความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับและปรับสมดุลได้ตามปกติ นอกจากนี้การขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างไร้ทิศทางยังส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และกลายเป็นปัญหาลำดับที่ชุมชนเมืองต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากความหมายของสิ่งแวดล้อมที่ได้นิยามไว้ข้างต้นแล้วนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ทรงคุณวุฒิอย่าง ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ ก็ได้ให้คำนิยามของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจว่า คือ "ปัญหาความเสื่อมโทรมในเชิงคุณภาพและปริมาณของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก

¹⁰ John F. McEldowney and Sharron McEldowney, Environmental Law and Regulation, (London: Blackstone Press, 2001), p.78

การพัฒนา "11 จากความหมายของปัญหาสิ่งแวดล้อมข้างต้นจะเห็นได้ว่าการให้น้ำหนักในส่วนของการกระทำของมนุษย์ว่าเป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่วนการกระทำหรือกิจการใดของมนุษย์ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมจะได้อธิบายในส่วนของสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมต่อไป

2.3 สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมีที่มาจากหลายสาเหตุซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการกระทำของมนุษย์โดยสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงประการเดียวแต่เกิดจากสาเหตุหลายประการร่วมกันและมีความเกี่ยวเนื่องหรือเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดสาเหตุอื่นขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะสิ่งแวดล้อมนั้นทุกอย่างทุกอย่างล้วนมีสัมพันธ์ซึ่งกันและกันไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ทำให้การกระทำอย่างหนึ่งอาจเป็นสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้ซึ่งเมื่อเรามองสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหมดแล้วจะเห็นว่ามีความสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ อย่างไรก็ตามมองว่าเรื่องใดเป็นสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมยังขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละคนอีกทั้งสาเหตุต่างๆเหล่านี้ก็ยังมีจำนวนมาก แต่ก็อาจสรุปได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมมีสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร (Population Growth)

ปัจจุบันจำนวนประชากรโลกได้เพิ่มขึ้นอย่างมากทำให้เกิดผลกระทบต่อความสามารถของโลกในอันที่จะตอบสนองต่อการดำรงชีวิต เพราะยังมีคนมากขึ้น ก็ยิ่งมีการใช้พลังงานมากขึ้น มีการใช้ที่ดินและน้ำมากขึ้น ทั้งการใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาลจนทำไปสู่การใช้ทรัพยากรจนหมดสิ้น การไหลบ่าอย่างมหาศาลของมลภาวะที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ทั้งจากการเผาไหม้ไม้ และถ่านหิน ซึ่งก่อให้เกิดคาร์บอนมอนอกไซด์ การพัฒนาประเทศอย่างก้าวกระโดดในประเทศกำลังพัฒนานำไปสู่ปัญหาการจราจรติดขัดอย่างใหญ่หลวง , การขยายตัวของชุมชนแออัด, ระบบการกำจัดขยะและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยมีประชากรเพิ่มขึ้นถึงปีละ 86 ล้านคน องค์การสหประชาชาติได้ทำนายว่าในปี ค.ศ.2200 โลกจะมีประชากรถึง 11,000,000,000¹² สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนแต่

¹¹ ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2533), หน้า 4

¹² Nancy K. Kubasek and Gary S. Silverman, Environmental Law , fourth edition (United States: Prentice Hall), pp. 319-321

นำมาซึ่งปัญหามลพิษของสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ อย่างไรก็ตามก็ตีผลกระทบที่เกิดจากปัญหานี้อาจบรรเทาลงได้หากมีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีความเข้มงวดต่อการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพราะเมื่อพิจารณาจากเมืองใหญ่ๆทั่วโลกที่มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในเขตนั้นจะพบว่าในเมืองที่มีการจัดการที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดีเช่นกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วจะไม่พบปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นมากนัก แต่หากเป็นเมืองที่อยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะพบปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นมากกว่า และในหลายเมืองถูกจัดเป็นเมืองที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชั้นวิกฤต ซึ่งความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้นอกจากจากระบบการจัดการที่มีคุณภาพและการบังคับใช้กฎหมายแล้ว การที่ประชากรมีการศึกษาและมีจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน

2. การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Economic Growth)

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญของทุกประเทศ เพราะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นนำมาซึ่งความมั่งคั่งร่ำรวยให้กับประเทศ และช่วยให้เกิดการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ และเพื่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาจึงมุ่งส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างก้าวกระโดด เพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ ประเทศจีนที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงที่สุดในโลก มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมอย่างก้าวกระโดด แต่ก็ต้องแลกมากับปัญหาทางสิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาลเพราะมุ่งเน้นแต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจจนละเลยต่อสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน จากการมุ่งเน้นส่งเสริมอุตสาหกรรมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมายกระจายอยู่ทั่วประเทศ ทั้งที่อยู่ในรูปของนิคมอุตสาหกรรม และที่อยู่นอกเขตอุตสาหกรรม เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นก็ย่อมมีการใช้วัตถุดิบในกระบวนการผลิตในปริมาณที่มากขึ้นและส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นไปด้วย ทั้งจากกระบวนการผลิตเองก็ยังยังมีของเสียที่เกิดขึ้นจากการผลิตซึ่งหากกระบวนการเหล่านี้ไม่มีการจัดการที่ดีพอก็ย่อมทำให้เกิดมลพิษในด้านต่างๆ

สิ่งที่ตามมากับการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การอพยพโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของผู้ใช้แรงงานที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดเป็นชุมชนเมือง และชุมชนแออัดในบริเวณรอบๆเขตโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นเช่นเดียวกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่ได้กล่าวมา

เมื่อประชาชนมีรายได้มากขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ ความต้องการบริโภคในด้านต่างๆ ก็มากขึ้นกว่าแต่ก่อนตามกำลังซื้อที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยและต้องมีการผลิตสินค้ามากขึ้น ทั้งยังทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยตามมา

3. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี¹³

ปัจจุบันมีการพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่างๆจนมีความก้าวหน้าไปอย่างมาก แต่การพัฒนาทางเทคโนโลยีก็เปรียบได้กับดาบสองคมที่แม้จะสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับมนุษย์ แต่หากการนำเทคโนโลยีไปใช้โดยปราศจากความระมัดระวังแล้วเทคโนโลยีนั้นก็กลับมาทำร้ายมนุษย์เช่นกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการผลิตสารเคมีเพื่อใช้ในประโยชน์ต่างๆทั้งในด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและครัวเรือน กล่าวคือเมื่อมีการนำสารเคมีมาใช้ในกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมก็จะเกิดของเสียจากการผลิต และสารเคมีบางชนิดก็ยากต่อการกำจัด เมื่อมีการปล่อยของเสียที่เกิดจากสารเคมีเหล่านั้นสู่สิ่งแวดล้อมทั้งทางน้ำ ทางดิน หรือทางอากาศก็จะเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติอย่างรุนแรงซึ่งเรามักจะเห็นกรณีตัวอย่างจาวัวอยู่บ่อยครั้งถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น กรณีแม่น้ำพองเน่าเสียเนื่องจากโรงงานกระดาษ กรณีแม่น้ำกว่งเน่าเสียเนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรม กรณีมลภาวะทางอากาศในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาตาปุดเป็นต้น กรณีเหล่านี้ล้วนเป็นกรณีที่สร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาลจนบางครั้งก็ยากที่จะทำการแก้ไขให้กลับคืนมาได้ รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการบำบัดและฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับมามีเดิม ส่วนด้านเกษตรกรรมนั้นแต่เดิมเป็นการทำการเกษตรธรรมชาติ แต่เมื่อมีการพัฒนาเทคโนโลยีก็มีการผลิตสารเคมีที่ใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ยากฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมีซึ่งเมื่อใช้ไปแล้วจะก่อผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภค ทั้งยังเกิดสารตกค้างในสภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้ดิน น้ำและอากาศเสื่อมคุณภาพ กรณีที่เห็นได้ชัดเจนคือกรณีของสวนส้มในพื้นที่อำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ และอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่และพื้นที่ในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ที่มีการร้องเรียนถึงปัญหาการฟุ้งกระจายของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ไปในชุมชน และการปนเปื้อนสารเคมีในแหล่งน้ำบริเวณใกล้เคียง ดังสุดท้ายก็คือด้านครัวเรือน เนื่องจากการอยู่อาศัยของประชากรต้องมีการอุปโภคบริโภค ทำให้เกิดของเสียที่เกิดจากการใช้สารเคมี การใช้สารเคมีที่ไม่ถูกต้อง และขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นหลายชนิดก็เป็นขยะพิษ เช่น แบตเตอรี่ที่หมดอายุแล้ว กระป๋องบรรจุสารเคมี เป็นต้น ซึ่งของต่างเหล่านี้ต้องได้รับการจัดการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่กระจายของสารเคมีสู่สิ่งแวดล้อม

¹³ อำนาง วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2545), หน้า 29 – 30.

อย่างไรก็ดี แม้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าจะเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่เทคโนโลยีก็มีประโยชน์ต่อมนุษย์ในด้านสิ่งแวดล้อมเช่นกัน เพราะเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าก็ทำให้การบำบัดสิ่งแวดล้อมเป็นไปได้ดีขึ้น และมีความพยายามในการนำพลังงานสะอาดมาใช้เพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น เทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียแล้วนำกลับมาใช้ใหม่ในอาคาร การใช้เทคนิคใหม่ๆ เพื่อลดมลภาวะทางอากาศ การพัฒนายานยนต์ที่ใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์หรือไฟฟ้าแทนการใช้พลังงานจากน้ำมัน การหันมาใช้พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานจากลมซึ่งเป็นพลังงานสะอาดเป็นต้น ซึ่งหากมีการพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็จะน่าจะช่วยสิ่งแวดล้อมดีขึ้นกว่าในปัจจุบัน

4. การขาดการศึกษาและจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม¹⁴

การศึกษาและจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมาก เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยมากแล้วเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ หากมนุษย์มีความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้วก็ย่อมจะบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างแน่นอน แต่จากสถานการณ์ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังไม่เป็นที่กว้างขวางมากนักโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากในประเทศเหล่านี้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่อาศัยอุตสาหกรรมเป็นหลักจนละเลยต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้รับการเอาใจใส่มากนัก และไม่มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย แต่ทว่าเรื่องของสิ่งแวดล้อมกลับถูกมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว ไม่ใช่เรื่องของตนเอง ขาดการเอาใจใส่ของคนในสังคม และถูกมองข้ามความสำคัญ ทั้งที่ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากคนในสังคมเป็นอย่างมาก

ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาและจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมคือ ประเทศที่พัฒนาแล้วจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยรัฐจะให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังออกกฎหมายที่มีโทษรุนแรงต่อผู้กระทำความผิดเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ทำให้ประเทศเหล่านี้มีปัญหามลพิษน้อยเพราะประชาชนในประเทศให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการรักษาสิ่งแวดล้อม แม้ว่าในบางประเทศจะเคยประสบปัญหามลพิษอย่างมากมาก่อนก็ตาม ซึ่งสาเหตุอาจมาจากการที่ประเทศเหล่านั้นเคยต้องประสบกับภาวะวิกฤตทางสิ่งแวดล้อมมาก่อนจึง

¹⁴ อานาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2545), หน้า 30 - 31.

เกิดความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อม และเมื่อมีการพัฒนาประเทศจนมีความเจริญทางเศรษฐกิจแล้วจึงมีเงินในการพัฒนาและส่งเสริมสิ่งแวดล้อม จึงต่างกับประเทศกำลังพัฒนาที่ได้กล่าวมาข้างต้น

5. วิธีการดำรงชีวิตของคนในสังคม

ความคุ้นเคยกับสิ่งที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นวิถีในการดำรงชีวิตของคนในสังคมก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะการที่คนในสังคมได้ปฏิบัติในสิ่งเหล่านั้นมาเป็นเวลานานย่อมทำให้สังคมเกิดความรู้สึกว่าสิ่งนั้นเป็นปรกติแบบแผน เป็นเรื่องธรรมดา และสามารถทำได้โดยชอบตามแบบที่เคยปฏิบัติกันมา ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากวิธีการดำรงชีวิตของคนในสังคมที่ชัดเจนคือ ปัญหาน้ำเน่าเสีย และปัญหามลพิษทางอากาศ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชากรนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำและคลองต่างๆ เมื่อมีของเสียที่เกิดขึ้นจากครัวเรือน จากการเกษตรก็มักจะปล่อยของเสียเหล่านั้นลงสู่แม่น้ำแล้วให้แม่น้ำพัดพาเอาของเสียเหล่านั้นไปกระแสน้ำ ซึ่งในอดีตจากประชากรยังไม่มากนัก และของเสียที่ทิ้งลงสู่แม่น้ำก็มีจำนวนไม่มากทั้งยังไม่มีของเสียที่มาจากสารเคมี เป็นตัวเสริมที่ทำให้แม่น้ำเน่าเสีย แต่ในปัจจุบันชุมชนได้ขยายตัวออกไปอย่างมากมายในเมืองหลวงหรือเมืองที่มีขนาดใหญ่ก็จะมีประชากรแน่นหนาทำให้ของเสียที่ถูกทิ้งลงในแม่น้ำมีจำนวนมหาศาล ทั้งก่อนที่จะมีการปล่อยลงสู่แม่น้ำก็ไม่ได้มีการบำบัดอย่างเหมาะสมเสียก่อน หรือแม้แต่จะได้มีการบำบัดจนน้ำเสียเหล่านั้นผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้แล้วแต่หากน้ำเสียมีจำนวนมากก็ย่อมส่งผลกระทบต่อแม่น้ำจนเป็นเหตุให้แม่น้ำเน่าเสียได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะแม่น้ำไม่อาจปรับสมดุลได้ทัน และเกินกว่าที่แม่น้ำจะรองรับได้จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การเผาตอซังฟางข้าวของชาวนาที่เกิดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งเมื่อต้องการเตรียมดินสำหรับการเพาะปลูกในรอบต่อไปก็มักจะใช้วิธีเผาตอซังฟางข้าวเพราะเป็นวิธีที่สะดวกและง่ายที่สุด แต่การทำเช่นนี้นำมาซึ่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมหลายประการเพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ เกิดฝุ่นควันในอากาศอันเป็นที่มาของมลพิษทางอากาศ เกิดสภาวะโลกร้อน และยังเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุอีกด้วย กรณีทั้งสองที่ยกมานี้เป็นเพียงตัวอย่างการดำเนินกิจกรรมที่สังคมได้กระทำต่อเนื่องมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นวิธีการดำรงชีวิตของคนในสังคม แต่เป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนโดยยังมีการกระทำอย่างอื่นตามแต่สภาพสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ อีก

6. การไม่รวมต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมในการผลิตหรือการทำกิจกรรม¹⁵

ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการปล่อยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรี ซึ่งในเรื่องนี้ ฮาร์ดิน(Hardin) ได้แสดงความเห็นว่า "การที่สังคมใดปล่อยให้มีการทำกิจกรรมหรือการผลิตต่างๆอย่างเสรีโดยมิได้นำต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมมารวมเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนในการทำกิจกรรมหรือการผลิตนั้น จะทำให้สังคมนั้นประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในที่สุด" ข้อความนี้มาจากตัวอย่างสมมุติของฮาร์ดิน(Hardin) ในบทความที่มีชื่อเสียงของเขาที่ชื่อ The Tragedy of The Commons ซึ่งสาระสำคัญของบทความนี้แสดงให้เห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมที่มีการปล่อยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรีนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยฮาร์ดินได้สมมุติว่าสังคมหนึ่งที่มีทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ที่สมาชิกทุกคนในสังคมนั้นต่างก็มีสิทธิที่จะใช้ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์นั้นอย่างเสรี เจ้าของสัตว์เลี้ยงย่อมต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงสัตว์ และการที่จะเพิ่มรายได้ทางหนึ่งก็คือการเพิ่มจำนวนสัตว์เลี้ยง แต่การเพิ่มจำนวนสัตว์เลี้ยงย่อมส่งผลกระทบต่อทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์นั้นเพราะหญ้าในทุ่งจะต้องถูกสัตว์เลี้ยงกินมากขึ้น แต่เมื่อเทียบกับรายได้ที่จะได้รับกับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแล้วจะเห็นว่ารายได้จากที่เพิ่มขึ้นจากการเพิ่มการเลี้ยงสัตว์จะมากกว่าความเสียหาย เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นจะถูกเฉลี่ยไปยังเจ้าของสัตว์เลี้ยงคนอื่นด้วย ดังนั้นหากเจ้าของสัตว์เลี้ยงคนอื่น ๆ คิดเช่นเดียวกันย่อมทำให้ทุ่งหญ้านั้นต้องเสื่อมโทรมลงเพราะถูกสัตว์เลี้ยงกินหญ้าจนหมดจนอาจทำให้ทุ่งหญ้านั้นหมดสภาพการเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และท้ายที่สุดเจ้าของสัตว์เลี้ยงทั้งหมดในทุ่งหญ้านั้นเองที่ต้องได้รับความเสียหาย ในกรณีข้างต้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับกรณีที่เจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษทั้งของเสียออกสู่สภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำลำคลอง ดิน หรืออากาศ เช่นการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะซึ่งการกระทำดังกล่าวนั้นก็เช่นเดียวกรณีที่เจ้าของสัตว์เลี้ยงที่ต้องกเพิ่มรายได้ให้กับตนเอง เพราะหากต้นทุนในการบำบัดน้ำเสียด้วยตนเองสูงกว่าการความเสียหายที่เกิดจากการระบายน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะแล้วเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษก็ย่อมที่จะเลือกระบายน้ำเสียลงแหล่งน้ำสาธารณะทั้งนี้ก็เพราะการที่โรงงานได้ระบายน้ำเสียออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะ เป็นการเฉลี่ยความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งที่เกิดกับตนเองและผู้อื่นในสังคมเช่นเดียวกับกรณีของทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จนในที่สุดก็จะมี การปล่อยของเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะจนสร้างความเสียหายอย่างมหาศาลจนทำให้แหล่งน้ำนั้นๆไม่พอพื้นที่ขึ้นมาได้อีกอันเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมจนประเมินค่าความเสียหายไม่ได้

¹⁵ อานาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2545), หน้า 32 - 36

ตัวอย่างทั้งสองกรณีข้างต้นแสดงให้เห็นว่า หากสังคมได้มีการปล่อยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเสรี ปล่อยให้มีการปล่อยของเสียสู่สภาพแวดล้อมย่อมทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นในสังคม เพราะคนในสังคมไม่ได้นำต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นต้นทุนในการผลิตหรือกิจกรรมของตนเองด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวซึ่งมีหลายวิธี เช่น อาจจะไปปรับสภาพสิ่งที่เป็นสิ่งของส่วนรมนั้นให้เป็นของเอกชน เพื่อให้มีการนำใช้ทรัพยากรนั้นอย่างมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ หรืออาจมีการออกกฎหมายปรับหรือเก็บภาษีผู้ที่ทิ้งของเสียสู่สภาพแวดล้อม หรือกำหนดให้เจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษต้องติดตั้งระบบบำบัดก่อนมีการปล่อยสิ่งใด ๆ ออกสู่สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

นอกจากแนวคิดของฮาร์ดีน(Hardin) แล้วยังมีแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะของนักเศรษฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษที่เห็นว่า โลกมีทรัพยากรอยู่อย่างจำกัด และไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมได้ทั้งหมด หากปล่อยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่มีขอบเขตแล้วก็จะทำให้ทรัพยากรเหล่านั้นได้รับความเสียหายในที่สุด ดังนั้นนักเศรษฐศาสตร์จึงพยายามศึกษาวิเคราะห์ว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้นเกิดประโยชน์ต่อสังคมให้มากที่สุด หรือให้มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ (economic efficiency) โดยเห็นว่าวิธีการที่ดีที่สุดคือ การใช้หลักการเรื่องตลาดเสรี (free market) เพราะกลไกของตลาดจะช่วยให้มีการคัดเลือกจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่นั้นว่าควรจะใช้ให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง อย่างไรก็ตามที่ตลาดจะบ่งชี้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพว่าควรจะใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตสิ่งใด ต้องมีการนำทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมาคำนวณเป็นส่วนหนึ่งของราคาหรือต้นทุนการผลิต มิเช่นนั้นแล้วอาจจะทำให้กลไกตลาดทำงานไม่ถูกต้องหรือเกิดภาวะตลาดล้มเหลว (market failure)¹⁶

อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลไกของตลาดไม่อาจนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ การมีได้นำความเสียหายที่ก่อให้เกิดต่อส่วนรวม (Collective bads) หรือต้นทุนภายนอก (external costs) มาคำนวณรวมไว้ในต้นทุนหรือในการคิดกำไรขาดทุนของการผลิตสินค้าหรือกิจกรรมต่างๆ ก็อาจทำให้เกิดภาวะตลาดล้มเหลว หรือการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพได้เช่นกัน ดังนั้นหากมีการรวมต้นทุนภายนอก

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

ไว้ในต้นทุนการผลิตสินค้าก็จะทำให้ทราบความต้องการของผู้บริโภคที่แท้จริงตามกลไกตลาด และยังอาจนำเงินส่วนหนึ่งจากที่คำนวณไว้เป็นต้นทุนมาใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ด้วย¹⁷

ฉะนั้นในกรณีที่ไม้อาจนำต้นทุนภายนอกมารวมไว้ในต้นทุนการผลิต รัฐก็ควรที่จะใช้วิธีการต่างๆเข้ามาแทรกแซงเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การออกกฎหมายเพื่อกำหนดให้ผู้ผลิตจะต้องมีการบำบัดของเสียก่อนการปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อม หรือเสียค่าใช้จ่ายการบำบัดในระบบบำบัดของเสียรวมออกกฎหมายเพื่อเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม หรือมีบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดอย่างเหมาะสมและมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด หากรัฐไม่เข้ามาดำเนินการแทรกแซงก็จะทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา

2.4 สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย¹⁸

จากรายงานสรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2550 โดยกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเห็นได้ว่าสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของไทยยังคงน่าเป็นห่วง เพราะระดับความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องมาจกปีก่อนๆ แม้ในบางเรื่องจะมีสถานการณ์ที่ดีขึ้นก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความพยายามของภาครัฐในการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมยังไม่เป็นผลที่น่าพอใจ และการให้ความร่วมมือของภาคประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรยังไม่เพียงพอที่จะทำบรรลุเป้าหมาย ทำให้ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในหลายด้านได้แก่ ด้านคุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศ มลพิษทางเสียง กากของเสีย สารอันตราย ซึ่งนำมาแบ่งเป็นสถานการณ์ในแต่ละด้านดังนี้

2.4.1 สถานการณ์ด้านน้ำ

สถานการณ์ด้านแหล่งน้ำผิวดินโดยการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายสำคัญ 49 สาย และแหล่งน้ำนิ่ง 4 แหล่ง ได้แก่ กว๊านพะเยา บึงบอระเพ็ด หนองหาน และทะเลสาบสงขลา และ

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

¹⁸ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวง. กรมควบคุมมลพิษ. สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2550

ประเมินสถานการณ์โดยใช้ดัชนีคุณภาพน้ำทั่วไป (WQI)* พบว่า คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี ร้อยละ 19 พอใช้ ร้อยละ 35 เสื่อมโทรม ร้อยละ 44 และเสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 2 และเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพน้ำในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาพบว่า คุณภาพน้ำโดยรวมมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง โดยแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมีจำนวนเพิ่มขึ้น และแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ลดลง พารามิเตอร์สำคัญที่ทำให้แหล่งน้ำเสื่อมโทรม คือ ความสกปรกในรูปของสารอินทรีย์ (BOD) ร้อยละ 30 ออกซิเจนละลาย (DO) ร้อยละ 19 แบคทีเรียกลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์ม (FCB) ร้อยละ 17 แอมโมเนีย (NH₃) ร้อยละ 17 และการปนเปื้อนของแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด (TCB) คิดเป็นร้อยละ 16

หากพิจารณาคุณภาพน้ำจำแนกในแต่ละภาคจะพบว่าคุณภาพน้ำของแหล่งน้ำใน ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ แหล่งน้ำส่วนใหญ่มีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ภาคตะวันออกและภาคใต้ มีแหล่งน้ำอยู่ในเกณฑ์ดีและเสื่อมโทรม ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนภาคกลาง แหล่งน้ำส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม พารามิเตอร์สำคัญที่ทำให้แหล่งน้ำผิวดินในแต่ละภาคไม่ได้มาตรฐาน สำหรับภาคเหนือ ได้แก่ ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ ภาคกลาง ได้แก่ ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ออกซิเจนละลายต่ำ ปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์ม และกลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์ม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ แอมโมเนีย และความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ ภาคตะวันออก ได้แก่ ออกซิเจนละลายต่ำและค่าความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ ภาคใต้ ได้แก่ ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ และออกซิเจนละลายต่ำ

แหล่งน้ำที่มีคุณภาพลดลงจากที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้สู่เกณฑ์เสื่อมโทรมในปี 2550 ได้แก่ แม่น้ำท่าจีนตอนบน กุยบุรี มูล ลำชี สีเสียด เลย นครนายก ระยองตอนล่าง บางปะกง ป่าจันทบุรี ปากพนัง ทะเลน้อย ทะเลหลวง และตรัง โดยพารามิเตอร์สำคัญที่ทำให้คุณภาพน้ำของแหล่งน้ำต่ำลงอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม คือ ค่าความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ ส่วนแม่น้ำลำตะคองตอนล่างบริเวณอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คุณภาพน้ำยังคงอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมากเหมือนปีที่ผ่านมาสาเหตุที่ทำให้คุณภาพน้ำของประเทศเสื่อมโทรม พบว่ามาจากน้ำเสียชุมชน รองลงมาเป็นน้ำเสียอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมตามลำดับ

* ดัชนีคุณภาพน้ำทั่วไป (WQI) พิจารณาจากค่าคุณภาพน้ำ 8 ตัว ดังนี้ ออกซิเจนละลาย (DO) แบคทีเรีย กลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์ม (FCB) ความเป็นกรด-ด่าง (pH) ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (BOD) ไนเตรท (NO₃) ฟอสฟอรัสรวม (TP) ของแข็งรวม (TS) และของแข็งแขวนลอย (SS)

ส่วนสถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นในประเทศจากการตรวจวัดคุณภาพน้ำในช่วงน้ำท่วมดังกล่าวในหลายพื้นที่ พบว่าไม่มีผลกระทบต่อคุณภาพน้ำโดยรวม

ด้านสถานการณ์คุณภาพน้ำทะเลจากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ ปี 2550 จำนวน 240 สถานี ในช่วงฤดูแล้ง (มีนาคม) และฤดูฝน (มิถุนายน) และประเมินสถานการณ์โดยใช้ดัชนีคุณภาพน้ำทะเล* พบว่ามีสถานีที่มีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ร้อยละ 12 ดี ร้อยละ 49 พอใช้ ร้อยละ 36 เสื่อมโทรม ร้อยละ 2 และเสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 1 และเมื่อเปรียบเทียบคุณภาพน้ำทะเล 3 ปีย้อนหลัง จะพบว่าคุณภาพน้ำทะเลโดยรวมมีแนวโน้มดีขึ้น โดยคุณภาพน้ำทะเลที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมและเสื่อมโทรมมากลดลง อย่างไรก็ตามคุณภาพน้ำบริเวณปากแม่น้ำสายหลัก 3 สาย (เจ้าพระยา ท่าจีน และบางปะกง) ยังคงมีสภาพเสื่อมโทรมเหมือนปีที่ผ่านมา ส่วนปากแม่น้ำแม่กลองคุณภาพน้ำดีขึ้น บริเวณที่คุณภาพน้ำทะเลเสื่อมโทรมส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อ่าวไทยตอนใน ได้แก่ บริเวณปากคลอง 12 รั้วนา หน้าโรงงานฟอกย้อม กม. 35 ปากแม่น้ำเจ้าพระยา ปากแม่น้ำท่าจีน และปากแม่น้ำบางปะกง โดยปัญหาที่พบยังคงเป็นปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด (TCB) ฟีคอลโคลิฟอร์ม (FCB) เอ็นเทอโรคอกโคค** ไนเตรท (NO_3^-) และฟอสเฟต (PO_4^{3-}) มีค่าสูงกว่ามาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล¹⁹

* ดัชนีคุณภาพน้ำทะเล (Marine Water Quality Index : MWQI) มีค่าอยู่ระหว่าง 0 - 100 แสดงถึงสถานการณ์คุณภาพน้ำทะเลโดยรวม พิจารณาจากพารามิเตอร์ 8 ตัว ได้แก่ ออกซิเจนละลาย แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด ฟอสเฟต - ฟอสฟอรัส ไนเตรท - ไนโตรเจน อุณหภูมิสารแขวนลอย ความเป็นกรด - ด่าง แอมโมเนีย - ไนโตรเจน สำหรับพารามิเตอร์กลุ่มยาฆ่าแมลง (Pesticides) และกลุ่มสารพิษ (Toxic elements) ซึ่งประกอบด้วย ปรอท แคดเมียม โครเมียม โครเมียมเฮกซะวาเลนต์ ตะกั่ว ทองแดง ไซยาไนด์ และพีซีบี นั้น หากพบว่าค่าความเข้มข้นเกินมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล จะกำหนดให้ดัชนีบ่งชี้คุณภาพน้ำชายฝั่งบริเวณนั้นมีค่าเป็น "0" โดยทันที

** แบคทีเรียกลุ่มเอ็นเทอโรคอกโคค เป็นแบคทีเรียแกรมบวก รูปร่างกลม เจริญได้ทั้งในสภาพที่มีและไม่มีออกซิเจน เซลล์เรียงกันเป็นคู่หรือเป็นสาย ทนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมได้ดี เช่น ทนต่อความร้อนได้พอสมควร สามารถเจริญได้ที่อุณหภูมิ 45 องศาเซลเซียส ทนต่อสภาวะความเป็นด่างได้สูงถึง pH 9.6 และสามารถทนต่อปริมาณเกลือได้ถึง 6.5 เปอร์เซ็นต์ แบคทีเรียกลุ่มนี้มักอาศัยอยู่ในลำไส้ของคนและสัตว์เลือดอุ่น ชนิดที่สำคัญคือ *Streptococcus faecalis* และ *S. faecium* ซึ่งทำให้เกิดการติดเชื้อใน

และปริมาณออกซิเจนละลาย (DO) ต่ำกว่ามาตรฐานฯ สาเหตุที่ทำให้คุณภาพน้ำทะเลบริเวณนี้มีคุณภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากเป็นแหล่งรองรับน้ำเสียโดยตรงจากอุตสาหกรรมและชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีการบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมและเพียงพอ นอกจากนี้ยังพบว่าพื้นที่อ่าวไทยฝั่งตะวันออก (ตลาดนาเกลือ) และฝั่งอันดามัน (บริเวณหาดชาญดำริ ปากน้ำระนอง) มีคุณภาพน้ำทะเลเสื่อมโทรม ส่วนพารามิเตอร์อื่นๆพบสารแขวนลอยและโลหะหนัก (เหล็ก และสังกะสี) มีค่าสูงเกินมาตรฐานฯ ในบางพื้นที่ และบริเวณชายหาดท่องเที่ยว ปากคลอง ปากแม่น้ำ และท่าเทียบเรือ มักพบขยะและคราบน้ำมันลอยอยู่บนผิวน้ำ

2.4.2 สถานการณ์คุณภาพอากาศและเสียง

คุณภาพอากาศของประเทศไทยยังคงมีปัญหามลพิษทางอากาศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงต้นปี 2550 พื้นที่ในภาคเหนือต้องประสบกับปัญหามลพิษหมอกควัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ ปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นปัญหาหลักยังคงเป็นฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) หรือฝุ่นขนาดเล็ก จังหวัดที่มีปัญหาในเรื่องฝุ่นละออง ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ สระบุรี (หน้าพระลาน) เชียงใหม่ นครราชสีมา และลำปาง ปัญหาของลงมาคือ ก๊าซโอโซน (O_3) ซึ่งเกินมาตรฐานในหลายพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานคร สระบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี และระยอง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) และฝุ่นรวม (TSP) เกินมาตรฐานเล็กน้อย เป็นครั้งคราว ส่วนสารมลพิษอื่นๆ เช่น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO_2) ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO_2) และสารตะกั่ว (Pb) ยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

เมื่อพิจารณาแยกในแต่ละพื้นที่จะพบว่ากรุงเทพมหานครยังประสบกับปัญหาฝุ่น PM10 ในบริเวณริมถนนเช่นทุกปีที่ผ่านมา แต่ในภาพรวมคุณภาพอากาศริมถนนดีขึ้น ส่วนคุณภาพอากาศในเขตปริมณฑล จังหวัดสมุทรปราการ ยังคงเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาฝุ่นขนาดเล็กมากที่สุด โดยช่วงที่สมุทรปราการมี

ทางเดินปัสสาวะ เยื่อหุ้มหัวใจอักเสบ แบคทีเรียกลุ่มนี้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในน้ำและดินตะกอนได้เป็นเวลานานมากกว่าแบคทีเรียกลุ่มฟิโคลโคลิฟอร์ม

¹⁹ อ้างอิง : ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 27 (พ.ศ. 2549) เรื่อง กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลลงวันที่ 26 ธันวาคม 2549 ตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124 ตอนที่ 11 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2550

ปัญหาฝุ่นค่อนข้างมากจะเป็นในช่วงต้นปีแต่หลังจากนั้นปริมาณ PM10 ก็ลดลงอย่างต่อเนื่อง สำหรับจังหวัดปริมณฑลอื่นไม่พบปัญหามากนัก ส่วนคุณภาพอากาศในต่างจังหวัด พบว่าปัญหาหลัก คือ ฝุ่นขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน พื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ ตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ตรวจวัดได้ 31.0 – 302.2 มคก./ลบ.ม. และมีจำนวนวันที่เกินมาตรฐานร้อยละ 29.3 และเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา พบว่าความรุนแรงลดลง (ปี 2549 ตรวจวัดได้ 30.8 – 298.2 มคก./ลบ.ม. และเกินมาตรฐานร้อยละ 42.4) สาเหตุหลักมาจากอุตสาหกรรมไม้ บดและย่อยหิน อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ เหมืองหิน กิจกรรมการขนส่งและการจราจรในพื้นที่ อีกพื้นที่หนึ่งที่มีปัญหาด้านคุณภาพอากาศ คือ พื้นที่ภาคเหนือตอนบน เนื่องจากในช่วงต้นปี 2550 ต้องประสบปัญหามลพิษหมอกควันค่อนข้างรุนแรง โดยพบแนวโน้มการเพิ่มสูงขึ้นของปริมาณฝุ่น PM10 ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นมา ค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดที่ จังหวัดเชียงใหม่ ตรวจพบเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2550 มีค่าสูงถึง 396.4 มคก./ลบ.ม. (เกินมาตรฐาน 2.3 เท่า) ซึ่งจากข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมพบจุดความร้อน (Hotspot) จำนวนมากในประเทศไทย พม่า ลาว เวียดนาม และกัมพูชา และประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวมวลอากาศเย็นเริ่มปกคลุมพื้นที่ภาคเหนือตอนบน สภาพอากาศแห้งและนิ่ง ฝุ่นละอองจึงแขวนลอยอยู่ในบรรยากาศได้นาน ไม่สามารถแพร่กระจายออกไปได้และไม่ตกลงสู่พื้น จึงก่อให้เกิดสภาพฟ้าหาลัว มีหมอกควันปกคลุม ทิศนวิสัยต่ำกว่า 1 กิโลเมตร ประชาชนได้รับผลกระทบในหลายจังหวัด เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน นอกจากนี้ยังมีอีกหลายพื้นที่ที่มีปัญหา PM10 ได้แก่ นครราชสีมา ลำปาง และชลบุรี พบจำนวนวันที่เกินมาตรฐานร้อยละ 7 6.5 และ 4.9 ตามลำดับ สำหรับก๊าซโอโซน พบเกินมาตรฐานหลายครั้งในบางพื้นที่ จังหวัดที่พบเกินมาตรฐานมากที่สุด คือ สระบุรี พบเกินมาตรฐาน 24 วัน รองลงมา คือพระนครศรีอยุธยา ระยอง และเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนวันที่พบเกินมาตรฐาน 16 12 และ 11 วันตามลำดับ สำหรับในพื้นที่ภาคใต้ สารมลพิษทุกประเภทยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ด้านสถานการณ์ระดับเสียงของประเทศไทย ผลการติดตามตรวจสอบระดับเสียงในปี 2550 พบว่าระดับเสียงในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีค่าลดลงจากปีที่ผ่านมาเล็กน้อย ส่วนพื้นที่ในต่างจังหวัดส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

2.4.3 สถานการณ์ขยะและของเสียอันตราย

ปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนยังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ เนื่องจากมีปริมาณขยะในปริมาณที่มากกว่าที่ระบบจะรองรับได้ โดยในปี 2550 มีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนทั่วประเทศประมาณ

14.72 ล้านตัน หรือเฉลี่ยวันละ 40,332 ตัน ซึ่งจำนวนเหล่านี้ยังไม่รวมข้อมูลปริมาณขยะมูลฝอยก่อนนำมาทิ้งในถัง เพิ่มขึ้นจากปี 2549 ประมาณ 0.12 ล้านตัน หรือร้อยละ 1 อย่างไรก็ตาม ปริมาณขยะมูลฝอยต่อคนต่อวันเฉลี่ยทั่วประเทศยังคงอยู่ที่ประมาณ 0.65 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน โดยสามารถจำแนกปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ได้ดังนี้ คือ ในเขตกรุงเทพมหานครมีปริมาณขยะมูลฝอยที่เก็บขนได้วันละ 8,532 ตัน คิดเป็นร้อยละ 21 ของปริมาณขยะทั้งประเทศ ส่วนปริมาณขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลและเมืองพัทยา มีประมาณวันละ 13,600 ตัน คิดเป็นร้อยละ 34 และนอกเขตเทศบาลซึ่งครอบคลุมพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด มีประมาณวันละ 18,200 ตัน คิดเป็นร้อยละ 45 ของปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ แต่ปรากฏว่าจากจำนวนขยะมูลฝอยทั่วประเทศนั้นได้รับการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเพียงประมาณ 14,432 ตันต่อวันหรือคิดเป็นร้อยละ 36 เท่านั้น โดยขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลและเมืองพัทยาเทศบาลจะนำไปกำจัดยังสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ได้รับการออกแบบก่อสร้างอย่างถูกหลักวิชาการ และสามารถเดินระบบได้แล้วที่มีอยู่ทั้งสิ้น 96 แห่ง สามารถกำจัดขยะมูลฝอยได้ประมาณ 4,810 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 35 ของปริมาณขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล และที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือ ขยะมูลฝอยนอกเขตเทศบาลซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้รับผิดชอบเก็บรวบรวมและนำไปกำจัด ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่มีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาล โดยส่วนใหญ่จะกำจัดด้วยการเทกองทิ้งกลางแจ้งหรือเผากลางแจ้ง มีเพียงไม่กี่แห่งที่นำไปกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลซึ่งขยะมูลฝอยที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลมีเพียง 1,090 ตันต่อวัน หรือคิดเป็นร้อยละ 6 เท่านั้นของปริมาณขยะมูลฝอยทั้งหมดที่จัดเก็บนอกเขตเทศบาลซึ่งถือว่าน้อยมาก

นอกจากขยะมูลฝอยทั่วไปแล้วยังมีของเสียอันตรายที่เป็นปัญหาใหญ่อีกอย่างหนึ่งด้วย โดยในปี 2550 มีปริมาณของเสียอันตรายเกิดขึ้นประมาณ 1.849 ล้านตัน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อน ประมาณ 16,500 ตัน ของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม ซึ่งมีประมาณ 1.44 ล้านตัน ส่วนของเสียอันตรายจากชุมชนที่รวมทั้งมูลฝอยติดเชื้อจำนวน 37,000 ตันแล้วมีทั้งสิ้นประมาณ 0.409 ล้านตัน ซึ่งเมื่อเทียบโดยสัดส่วนแล้วจะเห็นว่าของเสียอันตรายกว่าเจ็ดสิบเปอร์เซ็นต์มาจากภาคอุตสาหกรรม โดยของเสียอันตรายร้อยละ 67 เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และภาคตะวันออก

การกำจัดของเสียอันตรายจากชุมชน กรณีเป็นมูลฝอยติดเชื้อที่เกิดขึ้นประมาณ 37,000 ตัน ส่วนใหญ่นำไปกำจัดโดยการเผาในเตาของโรงพยาบาลและเอกชน แต่มีแนวโน้มในอนาคตที่จะจัดส่งให้เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกำจัดแทน ส่วนของเสียอันตรายจากชุมชนจะถูกทิ้งปะปนมา

กับขยะมูลฝอยทั่วไป โดยที่ของเสียอันตรายเหล่านี้จะถูกนำกลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิลได้เพียงบางประเภท เท่านั้น เช่น น้ำมันเครื่องหรือแบตเตอรี่ และแม้จะมีการส่งเสริมให้มีการคัดแยกขยะเหล่านี้ออกมาเพื่อให้เกิดการจัดการกับของเสียอันตรายที่เหมาะสมในองค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพ เช่นกรุงเทพมหานคร เทศบาลนครนนทบุรี เทศบาลนครพิษณุโลก เทศบาลนครภูเก็ต เทศบาลนครขอนแก่น แต่ก็ทำการคัดแยกได้เพียงร้อยละ 12 ของจำนวนของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นเท่านั้น

2.4.4 สถานการณ์สารอันตราย

สารอันตรายที่มีอยู่ในประเทศไทยในปี 2550 มีที่มาทั้งจากการนำเข้าสารเคมีจากต่างประเทศ และการผลิตภายในประเทศรวมทั้งสิ้นราว 30.20 ล้านตัน โดยแบ่งออกเป็นเป็นสารเคมีที่ผลิตในประเทศ 25.05 ล้านตัน และสารเคมีนำเข้าจากต่างประเทศ 5.15 ล้านตัน ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2549 จะพบว่า การนำเข้าสารเคมีลดลงร้อยละ 2 และการผลิตในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 4²⁰ จากข้อมูลสถานการณ์ระบบเฝ้าระวังโรค ของสำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค พบว่า ในปี 2550 มีผู้เสียชีวิตจากสารอันตรายด้านอุตสาหกรรมเพียง 1 ราย โดยมีผู้ป่วยที่ได้รับพิษจากสารอันตรายเนื่องมาจากการจัดการหรือการใช้อย่างไม่ถูกวิธีทั้งสิ้น 1,586 ราย (ตารางที่ 6) เพิ่มขึ้น จากปี 2549 จำนวน 134 ราย จำแนกเป็น

- ผู้ป่วยที่ได้รับพิษจากสารอันตรายด้านอุตสาหกรรมได้แก่ พิษจากโลหะหนัก (เช่น แมงกานีส พรอท อาร์เซนิก และตะกั่ว) พิษจากสารปิโตรเลียม (เช่น เบนซีน โทลูอิน และไซลีน) พิษจากแก๊สและไอระเหย (เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ คลอรีน มีเทน ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ แอมโมเนีย และอะเซทิลีน) จำนวน 300 ราย เพิ่มขึ้นจากปี 2549 จำนวน 99 ราย

- ผู้ป่วยได้รับพิษจากสารอันตรายด้านเกษตรกรรมซึ่งได้รับพิษจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ จำนวน 1,286 ราย เพิ่มขึ้นจากปี 2549 จำนวน 35 ราย

²⁰ ที่มา : 1. ปริมาณการนำเข้าปี 2550 รวบรวมข้อมูลจากสถิติปริมาณการนำเข้าสารเคมี กรมศุลกากร (www.customs.go.th) 2. ปริมาณการผลิต หมายถึง ปริมาณการผลิตที่โรงงานแจ้งต่อกรมโรงงานอุตสาหกรรมและการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ปี 2550 (คาดการณ์จากข้อมูลปริมาณการผลิตสารเคมีของโรงงานประเภทที่ 42 (1) สำนักวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม)

ในการลดหรือแก้ไขปัญหามาจากสารอันตราย โดยเฉพาะสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน (Persistent Organic Pollutants : POPs)* กรมควบคุมมลพิษได้เสนอแผนจัดการระดับชาติเพื่อการปฏิบัติตามอนุสัญญาสตอกโฮล์ม ว่าด้วยสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน ต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2550 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบต่อแผนจัดการฯ ดังกล่าว ภายใต้แผนจัดการฯ ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการจัดการสาร POPs โดยมีกำหนดระยะเวลาดำเนินงานตามแผน 5 ปี ตั้งแต่ปี 2551-2555

นอกจากอันตรายที่เกิดขึ้นจากการจัดการและการใช้สารอันตรายอย่างไม่ถูกวิธีแล้วยังมีอุบัติเหตุฉุกเฉินจากสารเคมีที่รวมถึงการลักลอบทิ้งกากของเสียอีกด้วย โดยในปี 2550 กรมควบคุมมลพิษได้รับแจ้งว่าว่ามีอุบัติเหตุฉุกเฉินจากสารเคมีที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น 27 ครั้ง โดยส่วนใหญ่เกิดจากการขนส่งสารเคมีซึ่งเกิดขึ้น 10 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 37 ของจำนวนอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่อุตสาหกรรมภาคตะวันออก ส่วนที่เหลือเป็นเหตุที่เกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรม และโถงเก็บสารเคมี 8 ครั้ง และการลักลอบทิ้งสารเคมีและของเสียอันตราย 9 ครั้ง จากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งสิ้น 82 ราย และมีผู้เสียชีวิต 4 ราย

ตามสถิติที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การลักลอบทิ้งสารเคมีและของเสียอันตรายจะมีเพียง 9 ครั้ง แต่กรณีการลักลอบทิ้งสารเคมีและของเสียอันตรายยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องอย่างต่อเนื่องตามพื้นที่รกร้างหรือบ่อดินเก่า จากความเห็นแก่ตัวของผู้ประกอบการและจากบริษัทรับกำจัดขยะเพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการกำจัด และไม่ทำการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ การกระทำดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก กรณีตัวอย่างที่เป็นที่กล่าวถึงเป็นอย่างมากคือกรณีของบริษัท

* สาร POPs มี 12 ชนิด คือ

- สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ 9 ชนิด คือ อัลดริน (Aldrin) คลอเดน (Chlordane) ดีดีที (DDT) ดีลด์ริน (Dieldrin) เอนดริน (Endrin) เฮปตะคลอริ (Heptachlor) เฮกซ์ซีบี (Hexachlorobenzene) ไมเร็กซ์ (Mirex) และท็อกซาฟีน (Toxaphene)
- สารเคมีทางอุตสาหกรรม 1 ชนิด คือ พซีบี (Polychlorinated biphenyls: PCBs)
- สาร POPs ประเภทปลดปล่อยโดยไม่ตั้งใจ 2 ชนิด คือ ไดออกซิน (Polychlorinated dibenzodioxins: PCDDs) และฟิวแรน (Polychlorinated dibenzofurans: PCDFs)

บริหารและพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด(มหาชน) หรือ เจนโก้ จากจ.ระยอง ได้ลักลอบการนำขยะอุตสาหกรรมไปฝังกลบในพื้นที่ต.กลางดง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา จนสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป็นอย่างมากและเมื่อเกิดเหตุขึ้นมาแล้วก็ยากจะทำการแก้ไขฟื้นฟูขึ้นมาดังเดิม ทั้งยังต้องใช้งบประมาณจจำนวนมากในการดำเนินการ ในขณะที่กฎหมายที่บังคับใช้ก็มีโทษต่ำเมื่อเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้น และหลายครั้งไม่อาจหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ทำให้การจัดการปัญหาล่าช้า ดังนั้นการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

จากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าบริเวณที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีสาเหตุมาจากการประกอบอุตสาหกรรมเป็นหลัก และแต่ละกรณีที่เกิดขึ้นก็สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลให้กับสิ่งแวดล้อม และรัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการเข้าไปดำเนินการแก้ไขเยียวยาทั้งประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นก็ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขาดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ อีกทั้งเมื่อมีการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายโทษที่จะใช้บังคับต่อผู้กระทำความผิดก็มีอัตราโทษต่ำ แม้ว่าในบางฐานความผิดจะมีอัตราโทษจำคุกที่มีผลต่อสิทธิและเสรีภาพและถือเป็นโทษที่มีความรุนแรง แต่อัตราโทษก็น้อยและไม่อาจนำไปใช้ได้กับกรณีผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล เช่น ผู้ประกอบการที่อยู่ในรูปของห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือบริษัทต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำไม่มีความเกรงกลัวต่อกฎหมายเพราะเมื่อเทียบกับกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการดำเนินการตามกฎหมายอาจจะน้อยกว่าด้วยซ้ำไป ทำให้เกิดการกระทำ ความผิดต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องซึ่งต่อไปจะได้อย่างกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจที่เกิดจากการกระทำของสถานประกอบการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลเพื่อให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีการกระทำความผิดในรูปแบบใดบ้าง เกิดความเสียหายเพียงใดต่อสิ่งแวดล้อม รัฐได้ดำเนินการอย่างไรต่อผู้กระทำความผิด และสุดท้ายมีบทลงโทษและการเยียวยาจากผู้กระทำความผิดหรือไม่อย่างไร

2.5 กรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นจากผู้ประกอบการที่เป็นนิติบุคคลเป็นผู้ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

กรณีตัวอย่างที่หยิบยกมานี้เป็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศไทยซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ประกอบการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลเป็นผู้ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นจนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในวงกว้าง โดยจะยกมาเฉพาะในกรณีที่เป็นที่สนใจและมีความสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงการกระทำ ความผิดที่ชัดเจน ซึ่งจะมีรูปแบบการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆที่แตกต่างกันออกไป

กรณีศึกษา ปัญหาสารตะกั่วปนเปื้อนในพื้นที่หมู่บ้านคลิตี้ จ.กาญจนบุรี

ปัญหาสารตะกั่วปนเปื้อนในพื้นที่หมู่บ้านคลิตี้ จ.กาญจนบุรีเป็นคดีสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างกว้างขวาง และถือเป็นคดีประวัติศาสตร์ที่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบได้เข้ามาต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรม ข้อเท็จจริงในคดีนี้เกิดขึ้นที่ห้วยคลิตี้ ซึ่งแหล่งน้ำธรรมชาติในเขตป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยประสบปัญหาการปนเปื้อนตะกั่วจากน้ำขุ่นข้นของบ่อกักเก็บจะคอนหางแร่ (Tailing Pond) ซึ่งเกิดจากกิจกรรมการลอยแร่ตะกั่วของโรงแร่ในพื้นที่คือ บริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ทำให้มีการปนเปื้อนตะกั่ว ตั้งแต่บริเวณใต้โรงแร่แล้ว ลงมาเป็นระยะทางกว่า 20 กิโลเมตร และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา²¹

ปัญหาสารตะกั่วปนเปื้อนในลำห้วยคลิตี้ส่งผลให้ชาวบ้านหมู่บ้านคลิตี้ล่าง ต. ชะแล อ. ทองผาภูมิ จ. กาญจนบุรี ล้มป่วยเป็นจำนวนมาก * ซึ่งปัญหาดังกล่าวถูกนำออกมาเผยแพร่สู่สาธารณะมาตั้งแต่ปี 2541 แต่ก็ไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด ต่อมาในปี 2548 ได้มีการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี ที่เข้าไปศึกษาในพื้นที่เหมืองแร่ที่ยังดำเนินการ และเลิกดำเนินการไปแล้วรวมทั้งพื้นที่ชุมชนและแหล่งน้ำที่อยู่ใกล้เคียงเหมืองแร่ คือ หมู่บ้านคลิตี้บน คลิตี้ล่าง และบ้านสะพานลาว ผลปรากฏว่าจากการเก็บตัวอย่างน้ำดื่มมาให้พบว่า ปริมาณตะกั่วในน้ำดื่มนี้ใช้ยังไม่เกินมาตรฐานคือ 0.05 มก./ล. แต่ปริมาณตะกั่วในสัตว์น้ำซึ่งค่ามาตรฐานอยู่ที่ 1 มก./กก. ซึ่งเกินค่ามาตรฐานมากโดยเฉพาะหอยบางตัวอย่างพบตะกั่วอยู่สูงถึง 120.9 มก./กก. ส่วนปริมาณตะกั่วในดินพบอยู่ในช่วง 10.7-7,473 มก./กก. โดยในชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงพบปริมาณตะกั่วในดินสูงถึง 1,577.24 มก./กก. ขณะที่ค่าเฉลี่ยตะกั่วในดินทั่วประเทศมีเพียง 55 มก./กก. เท่านั้น ส่วนผลการศึกษาปริมาณตะกั่วในพืชพบว่า พืชในหมู่บ้านคลิตี้บน และสะพาน

²¹ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวง. กรมควบคุมมลพิษ. หน้า 110

* ดูความเป็นมาและปัญหากรณีนี้ได้ในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2540-2541 ในบทประมวลสถานการณ์เรื่อง "ดินและแร่ธาตุ" หัวข้อย่อย "เหมืองแร่" หน้า 49-50, หนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542-2543 หัวข้อย่อย "กรณีสารตะกั่วโรงแร่คลิตี้" หน้า 31-34 และหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2544-2545 หัวข้อ "โรงแร่ตะกั่วคลิตี้" อ้างถึงใน สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์. 2548. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2548. หน้า 28-29

ลาวมีหลายชนิดที่มีค่าตะกั่วเกินระดับที่ถือว่าปลอดภัยในการบริโภค เช่น พริก ผักชี ผักกาดหอม ผักบุ้ง
สะระแหน่

การตรวจหาปริมาณสารตะกั่วในเลือดปรากฏว่า ผลจากการเจาะเลือดเด็กอายุต่ำกว่า 15
ปีในชุมชนที่อยู่ใกล้เหมืองจำนวน 57 คน พบว่ามีเด็กร้อยละ 44 ที่มีค่าตะกั่วในเลือดเกินมาตรฐาน คือ
มากกว่าร้อยละ 25 ไมโครกรัมต่อเดซิลิตร ซึ่งที่ศึกษาได้ประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพว่า ถ้าชุมชนยังคง
อยู่ในพื้นที่ที่มีการปนเปื้อนของสารตะกั่ว จะมีโอกาสเสี่ยงต่อการได้รับตะกั่วจากน้ำ ดิน สัตว์น้ำ ฟ้า พืช และ
อากาศ ซึ่งจะมีการสะสมในร่างกาย ส่วนแนวทางแก้ไขมี 3 แนวทางคือ 1) ให้ยกเลิกสัมปทานเหมือง 2) ให้
ย้ายชุมชนออกจากพื้นที่ และ 3) ยังให้ชุมชนอยู่พื้นที่และให้สัมปทานเหมืองแร่เหมือนเดิม แต่ต้องปรับปรุง
แก้ไขสภาพแวดล้อมให้ชุมชนอยู่ได้²²

ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนอย่างหนักทั้งจากปัญหา
สุขภาพที่เกิดขึ้นจากสารตะกั่วที่สะสมในร่างกาย สัตว์เลี้ยงต้องล้มตายจากพิษของสารตะกั่ว และปัญหา
ในการดำรงชีพอื่นๆ เช่น ไม่สามารถใช้น้ำในห้วยคลิตี้ได้ ไม่อาจจับสัตว์น้ำ และพืชผักได้เนื่องจากการปนเปื้อน
ของสารตะกั่วในแหล่งน้ำ อีกทั้งบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ก็ปฏิเสธความรับผิดชอบ
จากความเสียหายที่เกิดขึ้น ชาวบ้านในพื้นที่จึงได้ยื่นฟ้องบริษัทดังกล่าวต่อศาลจังหวัดกาญจนบุรี โดยนาย
กำธร ศรีสุวรรณมาลา กับพวกรวม 8 คน ซึ่งชาวบ้านคลิตี้ล่าง ต.ชะแล อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี เป็น
โจทก์ยื่นฟ้องบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัดกับพวก ในข้อหาละเมิด พ.ร.บ.ส่งเสริมและ
รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 จากการปล่อยสารตะกั่วจากโรงแต่งแร่คลิตี้ลงสู่ลำห้วยคลิตี้ จนเป็น
เหตุให้ชาวบ้านเจ็บป่วย สัตว์เลี้ยงล้มตาย โดยเรียกร้องค่าเสียหายจากบริษัทตะกั่วคอนเซนเตรทส์
(ประเทศไทย) จำกัด เป็นจำนวนเงิน 119 ล้านบาท ซึ่งต่อมาในวันที่ 15 สิงหาคม 2549ศาลได้มีคำ
พิพากษาคัดสินให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายชนะคดี โดยสั่งให้บริษัทชดเชยค่าเสียหายให้กับโจทก์ทั้งหมดรวมเป็น
เงินกว่า 4 ล้านบาท²³

หลังจากมีคำพิพากษาของศาลจังหวัดกาญจนบุรีออกมาแล้วทั้งฝ่ายนายกำธร ศรีสุวรรณ
มาลา กับพวกรวมแปดคน และฝ่ายบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด กับพวกก็ยื่นอุทธรณ์

²² ที่มา หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับ วันที่ 4 กันยายน 2546

²³ http://www.matichon.co.th/matichon/matichon_detail.php?s_tag=01pro02160849&day

ต่อศาลอุทธรณ์ ซึ่งต่อมาในวันที่ 14 สิงหาคม 2551 ศาลจังหวัดกาญจนบุรี ได้นัดฟังคำพิพากษาศาลอุทธรณ์หลังจากเมื่อวันที่ 15 ส.ค.2549 ศาลมีคำสั่งชดใช้ค่าเสียหายให้กับโจทก์ เป็นเงิน 4,260,000 บาท โดยมีรายละเอียดคือ ให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่คนละ 345,000 บาท ผู้เสียหายที่เป็นเด็กได้รับคนละ 620,000 บาท และผู้เสียหายที่เป็นเด็กเล็ก (ได้รับสารตะกั่วในขณะที่แม่ตั้งครรภ์) ได้รับคนละ 820,000 บาท จากการที่ต้องเจ็บป่วยและสัตว์เลี้ยงล้มตาย

ศาลอุทธรณ์ภาค 7 แผนกคดีสิ่งแวดล้อม ได้ตัดสินให้บริษัทตะกั่วคอนเซนเตรตส์ (ประเทศไทย) จำกัด กับพวก ต้องร่วมกันรับผิดชอบโจทก์ทั้งแปดตามคำตัดสินของศาลชั้นต้น และการฟ้องของโจทก์ทั้งแปดไม่ได้ขาดอายุความ เพราะเข้าตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 96 วรรคหนึ่ง ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีกำหนด 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/30 นอกจากนี้ในส่วนของกรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายนั้น ศาลอุทธรณ์ภาค 7 ได้แก้ไขจำนวนค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายที่ต้องชดใช้ให้แก่โจทก์ (นายกำธร ศรีสุวรรณมลากับพวกรวมแปดคน) โดยแก้เป็นว่า ให้จำเลยทั้งสองร่วมกันใช้เงินแก่โจทก์ทั้ง 8 รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 29,551,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี จากต้นเงินดังกล่าว นับแต่วันถัดจากวันฟ้อง คือวันที่ 30 ม.ค.2546 เป็นต้นไป จนกว่าจะชำระเสร็จ รายละเอียดเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายมีดังนี้ คือ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลก่อนฟ้อง เป็นเงินคนละ 112,000 บาท ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลต่อเนื่อง จนกว่าจะลดปริมาณของสารตะกั่วในร่างกายให้อยู่ในระดับที่จะไม่เกิดพิษต่อโจทก์ทั้งแปด ภายในระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันฟ้องเป็นเงินคนละ 240,000 บาท ค่ากระบือที่ตายของโจทก์ที่ 1 เป็นเงิน 99,000 บาท ค่ากระบือที่ตายของโจทก์ที่ 2 เป็นเงิน 9,000 บาท ค่ากระบือที่ตายของโจทก์ที่ 6 เป็นเงิน 27,000 บาท ค่าที่ต้องเสียความสามารถและโอกาสในการทำงานอย่างสิ้นเชิงหรือบางส่วนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าเสื่อมสุขภาพอนามัยได้รับทุกขเวทนาทางด้านจิตใจและสูญเสียอวัยวะ คุณภาพชีวิต โอกาสที่จะพัฒนาตนอย่างมีศักดิ์ศรีและความสามารถที่จะสืบต่อชาติพันธุ์ได้ และค่าขาดประโยชน์ในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค ขาดแหล่งอาหารขาดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากหน่วยคลิตี้ กำหนดให้แก่ โจทก์ที่ 1, ที่ 3, ที่ 4 และที่ 6 คนละ 3,000,000 บาท โจทก์ที่ 2 และที่ 7 คนละ 3,500,000 บาท โจทก์ที่ 5 และที่ 8 คนละ 3,800,000 บาท รวมเป็นเงินที่โจทก์ทั้งแปดได้รับทั้งสิ้น 29,551,000 บาท²⁴

²⁴ ที่มา <http://www.statelessperson.com/www/?q=node/6201>

จากคำพิพากษาดังกล่าวมีประเด็นที่น่าสนใจหลายประการทั้งในเรื่องของอายุความ การกำหนดค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายที่ได้รับ และการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดในการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามคดีนี้เป็นกรฟ้องในคดีแพ่งที่มีเป้าหมายไปที่การเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งต่างจากคดีอาญาที่มุ่งจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษทำให้ในคดีนี้ยังไม่มีกรลงโทษในทางอาญาต่อผู้กระทำความผิดต่อสิ่งแวดลอม แต่แม้จะเป็นเช่นนั้นคดีนี้ก็ป็นตัวอย่างที่ดีที่ชี้ให้เห็นถึงการกระทำของนิติบุคคลต่อสิ่งแวดลอมว่าส่งผลกระทบต่อมากมายเพียงไรต่อสังคม และคนในสังคม

กรณีที่สอง ปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กในพื้นที่ตำบลหน้าพระลานอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

พื้นที่ในตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี เป็นหนึ่งในพื้นที่ประสบปัญหาวิกฤติด้านฝุ่นละอองอย่างรุนแรงและต่อเนื่องมาตลอดตั้งแต่ปี 2539 – 2547 โดยมีปริมาณฝุ่นขนาดเล็กเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดเกินมาตรฐานทุกปี ซึ่งมีสาเหตุมาจากการประกอบการด้านอุตสาหกรรมซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ ประกอบด้วยอุตสาหกรรมไม้ บดและย่อยหิน 55 แห่ง การทำเหมืองหินกว่า 30 แห่ง และกิจกรรมการบรรทุกขนส่งหิน แม้หน่วยงานราชการหลายแห่งจะได้นำมาตรการต่างๆ มาใช้เพื่อบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย แต่ก็ยังไม่อาจบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นให้หมดไปได้ จากความรุนแรงของปัญหาดังกล่าวคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจึงมีมติเห็นชอบให้ประกาศพื้นที่ดังกล่าวตามแนวเขตการปกครองท้องถิ่นทั้งตำบลหน้าพระลาน เป็นเขตควบคุมมลพิษ ตามความในมาตรา 59 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2547 และประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547 หลังจากนั้นหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษตำบลหน้าพระลาน ระหว่างปี พ.ศ.2548 ถึง 2552 จำนวน 6 แผนงานได้แก่ แผนงานฟื้นฟูและบำบัด แผนงานด้านกฎหมาย แผนงานป้องกันและเฝ้าระวัง แผนงานสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม แผนงานศึกษาวิจัย และแผนงานตรวจและประเมินผล รวมทั้งจัดให้มีการกำกับ ดูแล และติดตามตรวจสอบปัญหาฝุ่นละอองจากแหล่งกำเนิด และฝุ่นละอองในบรรยากาศอย่างต่อเนื่องซึ่งต่อมาในปี 2548 มีการดำเนินมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเน้นด้านการบังคับใช้กฎหมายและกำกับดูแลแหล่งกำเนิดมลพิษในพื้นที่ตำบลหน้าพระลาน

และพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ ปัจจุบันพื้นที่นี้ยังมีปัญหาเรื่องฝุ่นละอองอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นกว่าเดิม²⁵

กรณีที่สาม การลักลอบทิ้งกากของเสียอันตราย

การลักลอบทิ้งกากของเสียอันตรายเป็นปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากปัจจุบันมีการใช้สารเคมีและสารอันตรายอย่างมากในการผลิต และเมื่อมีการนำไปใช้ในกระบวนการผลิตในขั้นตอนต่างๆแล้วก็เหลือเป็นกากของเสียอันตราย กากของเสียเหล่านี้ไม่สามารถนำไปกำจัดในระบบปกติได้เนื่องจากเป็นสารเคมีที่เป็นอันตราย การกำจัดกากของเสียอันตรายเหล่านี้ต้องได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทำให้มีค่าใช้จ่ายในการกำจัดสูงกว่าค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะมูลฝอยทั่วไป ซึ่งการกำจัดกากของเสียอันตรายอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากเพราะหากกำจัดไม่ถูกวิธี หรือปล่อยให้กากของเสียอันตรายเหล่านี้แพร่กระจายออกไปสู่สิ่งแวดล้อมแล้วจะเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง แต่ทว่ายังมีการลักลอบทิ้งกากของเสียอันตรายตลอดมาจนปัจจุบัน การลักลอบทิ้งกากของเสียอันตรายที่เป็นที่กล่าวถึงมากที่สุด คือ กรณีของ บริษัท บริหารและพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด(มหาชน) หรือ เจนโก้ โดยเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นโดยมีกลุ่มบุคคลเข้าไปในพื้นที่ติดกับโรงงานของบริษัท อโศกเคมีคอล จำกัด บริเวณหมู่ที่ 1 ต.กลางดง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่เก็บกากของเสียที่เป็นอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งส่งมาจากบริษัท บริหารและพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด(มหาชน) หรือ เจนโก้ เพื่อร่อนไปเผาในเตาเผาปูนขาวของบริษัท อโศกเคมีคอล จำกัด โดยใช้รถแบ็คโฮบดอัดถังโลหะขนาด 200 ลิตร ซึ่งภายในบรรจุกากสารเคมี และนำกากสารเคมีที่บรรจุในถังส่วนใหญ่เป็นของเหลวไปเทลงในบ่อดินที่ขุดขึ้นใหม่ในพื้นที่ โดยไม่มีการป้องกันการปนเปื้อนลงดินแต่อย่างใด และมีกากสารเคมีบางส่วนหกหล่นอยู่บนพื้นดินก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นของสารเคมีกระจายทั่วบริเวณใกล้เคียง กากของเสียที่เป็นอันตรายที่พบ ได้แก่ น้ำมันเครื่องใช้แล้ว กากสี สารตัวทำละลายอินทรีย์ใช้แล้ว กากตะกอนจากระบบบำบัดน้ำเสีย ยางมะตอย และเศษวัสดุที่ปนเปื้อนสารเคมี

ความเป็นมาเกี่ยวกับบริษัทเจนโก้นี้เกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้ภาคเอกชน

²⁵ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวง. กรมควบคุมมลพิษ. สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศ

เข้ามาร่วมมือกับภาครัฐในการจัดการกับกากขยะอุตสาหกรรมด้วยเทคโนโลยีและการจัดการสมัยใหม่ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อปี 2537 เห็นชอบให้จัดตั้งบริษัท โดยกระทรวงอุตสาหกรรมถือหุ้น 25% ที่เหลือเป็นของบริษัทเจเนอรัล เอเชีย จำกัด ในเครือ จีเอฟ ต่อมาในปี 2540 เจนโก้ได้เปิดดำเนินการระบบกำจัดขยะอุตสาหกรรมที่นิคมมาบตาพุด จ.ระยอง และเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในปีเดียวกัน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงผู้ถือหุ้น โดยนายนายอัศวิน วิภูศิริ กรรมการผู้จัดการเจนโก้ในปัจจุบัน เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ มากกว่า 20% ส่วนกระทรวงอุตสาหกรรมลดลงมาเหลือเพียง 16% และการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย(กนอ.) 1.7% ส่วนที่เหลือเป็นการถือหุ้นจากนักลงทุนอื่นๆ และประชาชน โดยมีทุนจดทะเบียนทั้งสิ้น 900 ล้านบาท²⁶

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้วมีมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ อังคารที่ 14 กันยายน 2547 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. มอบให้กระทรวงอุตสาหกรรมดำเนินการดังนี้

1.1 เก็บรวบรวมกากของเสียอันตรายทั้งหมด รวมทั้งดินที่ปนเปื้อนไปกำจัดหรือทำลาย ด้วยวิธีการที่เหมาะสมโดยเร่งด่วน

1.2 ให้ดำเนินการสอบสวนและหาผู้รับผิดชอบกับกรณีที่เกิดขึ้นและดำเนินการตามกฎหมายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.3 ไม่ให้มีการอนุญาตให้นำกากของเสียที่เป็นอันตรายจากอุตสาหกรรมมาทดลองกำจัดในเตาเผาหรือวิธีการอื่น เว้นแต่จะกำหนดระยะเวลาและปริมาณของเสียที่เป็นอันตรายที่จะนำไปทดลองกำจัดให้เหมาะสมและชัดเจน

1.4 ให้มีการจัดทำระบบบัญชี (Inventory) และระบบกำกับและติดตาม (Manifest and Tracking System) กากของเสียที่เป็นอันตรายจากอุตสาหกรรม ซึ่งจะทำให้ทราบถึงการเกิด การเก็บ การขนย้าย และการกำจัดกากของเสียที่เป็นอันตราย เพื่อป้องกันการลักลอบนำไปทิ้งและนำไปกำจัดโดยวิธีการที่ไม่เหมาะสมอย่างผิดกฎหมาย โดยจะเป็นระบบทันสมัยและสะดวกรวดเร็ว เพื่อให้ง่ายต่อการกำกับและติดตามตรวจสอบ

²⁶ <http://www.taladhoon.com/taladhoon/smfboard/index.php?topic=5577.0> อ้างจาก

1.5 ให้มีการออกกฎระเบียบเกี่ยวกับระบบเอกสารกำกับการณ์ขนส่งกากของเสียที่เป็นอันตรายจากอุตสาหกรรมให้มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น

2. มอบหมายให้จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการขยายผลสืบสวนสอบสวน เพื่อให้ได้ตัวผู้จ้างวานกลุ่มบุคคลที่ลักลอบเข้ามาดำเนินการดังกล่าวมาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

3. มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการติดตามตรวจสอบการปนเปื้อนในดิน น้ำใต้ดิน และน้ำผิวดิน ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อเป็นการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายงานการลักลอบฝังกลบกากของเสียที่เป็นอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมดังนี้

1. ความเป็นมา เกิดเหตุการณ์ลักลอบฝังกลบกากของเสียที่เป็นอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2547 โดยได้มีกลุ่มบุคคลเข้าไปในพื้นที่ติดกับโรงงานของบริษัทอโคเคมิคอล จำกัด บริเวณหมู่ที่ 1 ตำบลกลางดง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่เก็บกากของเสียที่เป็นอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งส่งมาจากบริษัทบริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด (มหาชน) หรือ GENCO เพื่อร่อนนำไปเผาในเตาเผาปูนขาวของโรงงานบริษัทอโคเคมิคอล จำกัด โดยใช้รถแบคโฮลต์ดัดถังโลหะขนาด 200 ลิตร ซึ่งภายในบรรจุกากสารเคมี และได้นำกากสารเคมีที่บรรจุอยู่ในถังซึ่งส่วนใหญ่เป็นของเหลวไปเทลงในบ่อดินที่ขุดขึ้นใหม่ในพื้นที่ โดยไม่มีการป้องกันการปนเปื้อนลงดินแต่อย่างใด และมีกากสารเคมีบางส่วนหกหล่นอยู่บนพื้นดินก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นของสารเคมีกระจายทั่วบริเวณใกล้เคียง กากของเสียที่เป็นอันตรายที่พบ ได้แก่ น้ำมันเครื่องใช้แล้ว กากสี สารตัวทำละลายอินทรีย์ใช้แล้ว กากตะกอนจากระบบบำบัดน้ำเสียขมขื่น และเศษวัสดุที่ปนเปื้อนสารเคมี เป็นต้น

2. ผลดำเนินการ

2.1 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมควบคุมมลพิษ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 11 และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา องค์การบริหารส่วนตำบลกลางดง และสถานีตำรวจภูธรตำบลกลางดง ได้ทำการตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งสามารถจับผู้กระทำผิดได้ 13 ราย และยึดรถแบคโฮลต์ได้ จำนวน 2 คัน โดยนำตัวผู้กระทำผิดทั้งหมดไปสอบสวน ทราบว่า ได้รับจ้างจากผู้รับเหมารายหนึ่งในเขตอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา และได้ปล่อยตัวไปแล้ว

2.2 จากการตรวจสอบพบว่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เก็บกากของเสียที่เป็นอันตรายที่ส่งมาจากบริษัท บริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด (มหาชน) เพื่อร่อนนำไปเผาในเตาเผาปูนขาวของโรงงานบริษัทอโศกเคมีคอล จำกัด ซึ่งได้รับอนุญาตจากกรมโรงงานอุตสาหกรรมให้ทดลองเผากากอุตสาหกรรมเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2544 โดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดการทดลองเผาและปริมาณที่อนุญาตให้ทดลองเผา กากอุตสาหกรรมถูกบรรจุในถังเหล็กและถังพลาสติก วางกองไว้บนพื้นดินซึ่งเป็นพื้นที่โล่งแจ้ง โดยไม่มีการรองด้วยวัสดุกันซึม ทั้งนี้ ในขณะนั้นโรงงานของบริษัท อโศกเคมีคอล จำกัด ยังไม่มีใบอนุญาตประกอบกิจการกำจัดกากของเสียที่เป็นอันตรายแต่อย่างใด แต่มาได้รับใบอนุญาตจากกรมโรงงานอุตสาหกรรมเมื่อเดือนมีนาคม 2547

พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ซึ่งติดกับบริษัท อโศกเคมีคอล จำกัด ซึ่งบริษัทฯ ได้เข้ามาเพื่อใช้เป็นที่พักเก็บกากอุตสาหกรรมเพื่อทดลองเผา โดยบริษัท บริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด (มหาชน) เป็นผู้จ่ายค่าเช่าให้กับเจ้าของที่ดิน (นายนพพร สืบศิริ) เป็นจำนวนเงิน 95,000 บาท เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2546 และบริษัท บริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด อยู่ในระหว่างการตกลงกับเจ้าของที่ดินเพื่อขอเช่าพื้นที่ต่อไปอีกเป็นระยะเวลา 6 เดือน เพื่อกักเก็บกากของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและร่อนนำไปกำจัด

2.3 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นายสุวิทย์ คุณกิตติ) ได้เดินทางไปตรวจพื้นที่ที่เกิดเหตุ เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2547 และได้ประสานกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม (นายพินิจ จารุสมบัติ) ให้บริษัท บริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด (มหาชน) ไปดำเนินการขนย้ายกากของเสียที่เป็นอันตรายออกจากพื้นที่ รวมทั้งฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับการปนเปื้อนด้วย โดยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 13 กันยายน 2547 และอยู่ระหว่างการประเมินระยะเวลาในการดำเนินการ

2.4 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นายสุวิทย์ คุณกิตติ) ได้สั่งการให้ตำรวจภูธรตำบลกลางดง ดำเนินการขยายผลสืบสวนสอบสวน เพื่อให้ได้ตัวผู้จ้างวานกลุ่มบุคคลดังกล่าวมาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป²⁷

²⁷ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ชุดพ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร) วันที่ 14 กันยายน 2547

กรณีที่ 4 ปัญหาแม่น้ำพองเน่าเสีย

ในช่วงปี พ.ศ. 2541 ต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2540 เกิดปัญหาปลาที่เลี้ยงในกระชังในแม่น้ำพอง และปัญหาน้ำไหลซึมจากโปรเจกกรีน* จนเป็นเหตุให้วันที่ 26-27 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 เกิดเหตุปลาตายในแม่น้ำพอง โดยปลาที่เลี้ยงในกระชังบริเวณบ้านโนนขามแป และบ้านหนองบัวน้อยได้ตายลง มีผู้ได้รับความเสียหาย 17 ราย 53 กระชัง ผลสรุปจากการตรวจสอบของคณะกรรมการศึกษากรณีปัญหาเลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำพองพบว่าคุณภาพน้ำในแม่น้ำพองวิกฤตอยู่แล้ว เมื่อได้รับของเสียเพิ่มเติมในแม่น้ำพอง จึงส่งผลให้ปลาที่เลี้ยงในกระชังตายเป็นจำนวนมาก วันที่ 26-29 มิถุนายน พ.ศ. 2541 เกิดเหตุการณ์ปลาตายเป็นครั้งที่สองบริเวณบ้านโนนขามแป ต.กุดน้ำใส อ.น้ำพอง จำนวน 24 ราย 58 กระชัง และวันที่ 1-2 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 เกิดเหตุการณ์ปลาที่เลี้ยงในกระชังในแม่น้ำพองตายบริเวณบ้านโนนขามแป และบ้านหนองบัวน้อย ต.กุดน้ำใส อ.น้ำพอง จำนวน 5 ราย 23 กระชัง จากการตรวจสอบพบว่าปัญหานี้มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจาก โรงงานผลิตเยื่อกระดาษของบริษัท ฟินิกซ์ พัลป์ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด โดยเกิดจากโครงการโปรเจกกรีนมีน้ำรั่วไหลลงสู่แม่น้ำพอง มีการไหลซึมจากบ่อเก็บกากของเสีย และสารฆ่าแมลงที่ใช้กับกองวัตถุดิบ ส่งผลให้กรมโรงงานอุตสาหกรรม สั่งปิดโรงงานที่ 1 ของบริษัท ฟินิกซ์ พัลป์ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด เป็นเวลา 180 วัน นับตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ถึง วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2542 เพื่อทำการปรับปรุงระบบบำบัดของเสีย ต่อมาวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2541 บริษัทได้รับอนุญาตจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม ให้บริษัทเปิดเดินเครื่องจักรผลิตเยื่อกระดาษในโรงงานที่ 1 หลังจากที่ถูกกรมโรงงานอุตสาหกรรมสั่งปิดเพื่อให้ปรับปรุงแก้ไข ทว่าต่อมาในวันที่วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2541 ปลาที่เลี้ยงในกระชังในแม่น้ำพอง บริเวณบ้านหนองบัวน้อยได้ตายลงอีกครั้ง ซึ่งจังหวัดได้สั่งการให้มีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าโดยการขอให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยระบายน้ำจากเขื่อนอุบลรัตน์ เพื่อเจือจางและผลักดันความสกปรกของลำน้ำ²⁸

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้คล้ายคลึงกับเหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคม 2536 โดยบริษัทเดียวกันนี้ได้ปล่อยน้ำเสียปนสารเคมีลงลำน้ำพองเป็นเหตุให้ลำน้ำพองเน่าเสียจังหวัดขอนแก่นได้ร้องขอให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตปล่อยน้ำจากเขื่อนอุบลรัตน์เพื่อเจือจางและปรับสภาพน้ำในลำน้ำพองเพื่อลดมลพิษและให้คุณ

* โปรเจกกรีน(Project Green) คือ การนำน้ำทิ้งบำบัดแล้ว (ที่ได้มาตรฐานน้ำทิ้งตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม พ.ศ. 2539) ไปใช้ในแปลงปลูกต้นยูคาลิปตัส ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 2,500 ไร่

²⁸ ควบคุมมลพิษ, กรม. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2541, หน้า 201-202

น้ำใช้ได้สำหรับการทำ น้ำประปาของจังหวัดขอนแก่นซึ่งในคดีนี้สำนักงานอัยการสูงสุดได้ยื่นฟ้องบริษัท ศาลแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายจากการที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตต้องทำการปล่อยน้ำจากเขื่อนเพื่อการบรรเทา ผลกระทบและสำนักงานอัยการจังหวัดขอนแก่นได้มีคำสั่งฟ้องบริษัทตามพระราชบัญญัติการชลประทาน หลวง พ.ศ.2485 มาตรา 28* และมาตรา 37** โดยบริษัทจำเลยที่ 1 มีประธานกรรมการบริษัทเป็นจำเลย ที่สอง³⁰ จากเหตุการณ์จะเห็นได้ว่าบริษัทที่กระทำความผิดเป็นบริษัทเดียวกันอันแสดงว่ายังคงมีการกระทำ ความผิดซ้ำแม้รูปแบบการกระทำความผิดจะต่างไปก็ตามและเป็นการกระทำความผิดโดยนิติบุคคลอีก ด้วย

จากกรณีตัวอย่างที่ยกมานี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการกระทำความผิดของ นิติบุคคลในคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสังคมยังไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร โดยจะมีการเสนอ ชาวในช่วงแรกที่เกิดปัญหาแต่ไม่มีการติดตามถึงการแก้ไขหรือการมาตรการต่างๆที่ถูกนำมาใช้และผลการ ดำเนินคดีทั้งที่เป็นเรื่องที่สังคมควรรู้และให้ความสำคัญเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมของเรา ดังนั้นในบทต่อไป จะเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิติบุคคลและมาตรการต่างๆที่นำมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมและศึกษาถึง มาตรการที่ถูกนำมาใช้ทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ

* มาตรา 28 ห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งมูลฝอย ชากสัตว์ ชากพืช ถ้ำถ่าน หรือสิ่งปฏิกูลลงในทางนี้ ชลประทานหรือทำให้น้ำเป็นอันตรายแก่การเพาะปลูกหรือการบริโภค

ห้ามมิให้ผู้ใดปล่อยน้ำซึ่งทำให้เกิดเป็นพิษแก่น้ำตามธรรมชาติ หรือสารเคมีเป็นพิษลงในทางน ชลประทาน จนอาจทำให้น้ำในทางน้ำชลประทานเป็นอันตรายแก่เกษตรกรรม การบริโภค อุปโภค หร สุขภาพอนามัย

** มาตรา 37 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 23 วรรคหนึ่ง มาตรา 25 วรรคหนึ่ง มาตรา 28 วรรคหนึ่ง มาตรา 30 หรือมาตรา 31 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 28 วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

³⁰ วิพล กิตติทัศนาศรัย, การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย, การเสวนาเรื่องการศึกษาปฏิบัติตาม และบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม: บทบาทตุลาการและการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม วันที่ 31 มกราคม 2544